

RESSENYA A MATEU RODRIGO LIZONDO *RECERQUES DE CULTURA MEDIEVAL. VALÈNCIA, SEGLES XIII-XV*, VALÈNCIA, PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA, 2023, 380 pp., ISBN: 978-84-9133-443-9

REVIEW TO MATEU RODRIGO LIZONDO *RECERQUES DE CULTURA MEDIEVAL. VALÈNCIA, SEGLES XIII-XV*, VALÈNCIA, PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA, 2023, 380 pp., ISBN: 978-84-9133-443-9

VICENT J. ESCARTÍ
vicent.j.escarti@uv.es

Universitat de València / IIFV / IEC

Mateu Rodrigo Lizondo és, sense cap dubte, un dels grans medievalistes valencians. La història de l'edat mitjana en terres del regne de València segurament no seria igual sense les seues aportacions i el seu mestratge. Professor de la Universitat de València –on vaig tenir el privilegi de ser alumne seu–, les seues investigacions minucioses i acuradíssimes, i també les seues edicions documentals i de textos historiogràfics –com ara la de la *Crònica i Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*– són una referència obligatòria per als qui treballem –ni que siga tangencialment– els segles medievals. Ara, el volum *Recerques de cultura medieval. València, segles XIII-XV*, publicat per PUV i amb un pròleg d'Antoni Furió, és un aplec de nou treballs de Rodrigo, publicats amb anterioritat, però sempre vigents, i que, així, els estudiosos o els lectors interessats, podem trobar reunits en un sol lloc.

De fet, el volum que ressenyem ara «respon a un suggeriment amical dels professors Antoni Furió i Antoni Ferrando en ocasió de la meua jubilació administrativa, en el curs 2020-2021, i del pas a la condició de professor honorari, concedida per la Universitat de València», en paraules del mateix Rodrigo (p. 17). I per tal de celebrar aquesta fita en la trajectòria personal del professor, s'han publicat aquests treballs que apleguen algunes de les recerques més brillants, efectuades per l'autor al llarg de quaranta anys. Mateu Rodrigo, erudit com és i primmirat en les seues aportacions escrites –i orals– a la nostra cultura, no ha consentit, però, en fer una simple reproducció dels textos publicats en cada moment, sinó que, com ell mateix adverteix en la seua *Nota a aquesta edició* (p. 17-24) –interessant per conèixer la gènesi de cada treball que ara *re-publicat*–, «els articles han estat sotmesos a una revisió integral per a aquesta edició. En alguns casos, s'han beneficiat d'un lleuger increment documental, així com d'addicions i de les referències indispensables a la bibliografia apareguda amb posterioritat. La transcripció paleogràfica dels documents ha estat alhora novament acarada amb els originals» (p. 23). Un treball, per tant, d'ajornament dels originals que esdevenen, ara, aportacions *noves* a la nostra historiografia, i actualitzades.

El volum, però, no comença amb aquestes pàgines que acabe de comentar, sinó que s'obri amb el *Pròleg* d'Antoni Furió ja al·ludit (p. 11-16), on el catedràtic d'Història Medieval i company de departament de Mateu Rodrigo durant dècades, parla d'aquest des de la perspectiva de l'amic però, també, del *biògraf* que vol explicar –i explica– quins han estat els referents i models de Rodrigo, a l'hora de construir la seua personalitat com a historiador de la cultura medieval valenciana: Roc Chabàs i Josep Sanchis Sivera. Però Furió –bon coneixedor també de la nostra tradició historiogràfica– va més enllà i segueix estirant del fil dels historiadors valencians que des de Ribelles –a començaments del XIX–, varen anar construint a poc a poc la nostra imatge del passat valencià: Martínez Aloy, Rodrigo Pertegàs, Tramoyeres Blasco, Martí Grajales, Almarche, Carreres Zacarés i d'altres que encara són –per estrany que sembla– referents obligatoris, si volem endinsar-nos en el coneixement del món medieval cultural nostre. Furió, si fa aquell *excursus* inicial, ho fa amb la voluntat clara –i justa– de vincular Mateu Rodrigo a aquella nissaga d'homes erudits i fidedignes que varen construir les referències culturals pròpies des del coneixement dels arxius i des de la interpretació assenyada de les dades trobades i publicades. Després, Furió fa un recorregut per la trajectòria professional de Rodrigo i acaba assenyalant com encara –malgrat la seua condició actual de jubilat– «caldría afegir els múltiples serveis que ha prestat i continua prestant com a assessor de comissions tècniques i col·leccions editorials» (p. 15). I caldría dir, també, les múltiples vegades que ens ajuda –i m'incloc– a resoldre qualsevol mena de dubtes paleogràfics o de fonts, perquè, sincerament, els seus coneixements d'arxius i de bibliografia antiga són extraordinaris.

El recorregut per l'aplec de treballs publicats per Mateu Rodrigo, ara, s'inicia amb un treball seu en castellà que porta per títol «La protesta de Valencia de 1318 y otros documentos inéditos referentes a Arnau de Vilanova» (p. 25-60) i que, a més d'una col·lecció de setze documents arnaldians editats per Rodrigo, conté una acurada anàlisi de la persecució de les idees del metge valencià per part de l'inquisidor Burguet, i de com una sèrie de personatges locals –entre els quals, alguns nebots

de Vilanova– varen defensar el treball de qui passa per ser el primer dels intel·lectuals valencians, nascut pràcticament l'endemà de la conquesta jaumina.

El segon dels treballs recollits al present volum és «Ramon Muntaner i la ciutat de València» (p. 61-130) i per l'extensió pràcticament podria constituir un opuscle dedicat al primer cronista –segurament– que va redactar el seu treball sobre la història de la Corona d'Aragó en terres valencianes –si fem excepció de les possibles temporades en què Jaume I hauria dictat la seua autobiografia, mentre sojornava per aquestes terres. El treball conté, com en el cas anterior, una col·lecció de documents (43 en total) on es va desglossant la trajectòria de Muntaner en relació amb el cap i casal del regne –inclosa la seua possessió de la polèmica *Xibella*, que no ha estat encara definitivament identificada, tot i altres recents aportacions que Rodrigo no s'està d'assenyalar en nota. La relació de Muntaner amb la corona i els serveis d'aquella a la ciutat adoptiva –era nat a Peralada, com és ben sabut–, són aspectes que Rodrigo analitza a la llum dels documents trobats i que en alguns casos ell publicava per primera vegada.

Els interessos en l'espiritualitat medieval es fan presents en el tercer capítol publicat: «Els beguins de València en el segle XIV. La seua casa-hospital i els seus llibres» (p. 131-165). Novament, Mateu Rodrigo no s'està d'aportar una sèrie de documents transcrits o en regest –tretze, ara–, que provenen de diferents arxius valencians i que eren, fins al treball d'aquest investigador, en molts casos, inèdits. En aquest capítol, Rodrigo navega per la interessant qüestió dels beguins –que no gaudien de massa bona fama en l'edat mitjana– i aporta dades de la seua vida espiritual, assistencial i cultural i, en especial, comenta en profunditat l'inventari dels seus llibres.

El quart dels treballs que Mateu Rodrigo ha inclòs en aquest recull es dedica a un dels grans símbols de la identitat literària valenciana i, per extensió, catalana en general: Ausiàs March. De fet, però, en «Sobre l'ascendència d'Ausiàs March» (p. 167-185), Rodrigo aporta i comenta dades essencialment sobre tres personatges del mateix cognom que el poeta medieval: Pere March II, Jacme March I i el canonge March, avantpassats de l'il·lustre literat. Mateu Rodrigo, així, demostra amb documentació que en alguns casos també edita a l'apèndix (2 documents, en aquest cas), com era d'antiga la implantació dels March en el regne de València i reflexiona sobre algunes altres qüestions referides a aquella família.

«Benvinguda (+1393), vídua de Guillem Martorell. Un nom oblidat de la família de l'autor del *Tirant*» (p. 187-208), és una nova incursió de Rodrigo en l'àmbit de la història de la literatura –o, per dir-ho millor, en la *història dels literats* medievals. De fet, ara ofereix dades sobre la segona esposa de Guillem Martorell, besavi de Joanot, i que Rodrigo rescata a partir d'un testament i d'un codicil que va fer aquella senyora i que no havia estat pres a consideració en els recents diplomataris referits a l'escriptor valencià. En total, tres documents que s'editen també i que segueixen la breu nota elaborada per Mateu Rodrigo i on ens situa perfectament qui va ser aquella segona esposa de l'avantpassat de l'autor del *Tirant*.

El següent article, «Personalitat i cultura de Maria de Castella, reina d'Aragó» (p. 209-245), conté una aportació fonamental per conèixer la formació cultura de l'esposa d'Alfons el Magnànim que va tenir grans responsabilitat de govern a la Corona d'Aragó, i que va convertir València en el centre dels territoris peninsulars de l'estat que comandava el seu marit, quasi sempre absent i dedicat a les empreses napolitanes. Maria d'Aragó –tia i educadora d'Isabel de Villena– és vista des de l'anàlisi de l'inventari dels seus llibres. I si és cert que la figura d'aquella reina també *trista* –com la conceptua Rodrigo– havia causat l'atracció d'erudits i d'estudiosos abans que l'autor del present llibre li dedicàs aquest article, és també cert que només amb aquest treball comptem amb l'edició i l'estudi detalladíssim de l'inventari *post-mortem* de les obres que conformaven la seua biblioteca i, encara la correcta identificació d'aquells textos –sempre que ha estat possible. En definitiva, una gran aproximació a l'univers cultural i religiós de Maria de Castella.

El seté capítol publicat ara per Rodrigo porta per títol «La identitat del poeta Francesc Ferrer (València, ca. 1400-1462)» (p. 247-291) i és una de les seues darreres aproximacions –fins ara– a la construcció del coneixement sobre els literats valencians medievals. En aquest cas, sobre el poeta valencià Francesc Ferrer, de qui s'havia especulat sobre la seua possible pàtria de naixement. Rodrigo, a través de la documentació trobada i de l'inventari testamentari –que edita en apèndix–, conclou que el senyor de Paiporta Francesc Ferrer «persona culta i afeccionada a la poesia», en la seua opinió «fou autor molt probable, si no segur, d'obra poètica original» (p. 272) i per la cronologia en què va viure, pot encaixar perfectament amb el Francesc Ferrer de què han parlat els historiadors de la literatura.

Tot seguit trobem «La llibreria del canonge Guillem Serra i el seu llegat a la catedral de València (1489)» (p. 293-355), un estudi on Mateu Rodrigo treballa una lleixa testamentària d'un canonge important i es fixa en els 74 volums que consten a l'inventari –amb 71 títols diferents–, edita el document i identifica les obres –com hem vist en el treball dedicat a la reina Maria. Les dades biogràfiques del personatge, les seues propietats i la seua fortuna, juntament amb l'esmentada anàlisi de la seua llibreria, configuren el conjunt de l'article, que també conté l'edició del testament, l'inventari dels llibres i el document de lliurament de volums propietat de Serra a la seu valenciana.

Finalment, amb «Sobre el *Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, l'autor i el regne de Nàpols» (p. 357-373), Rodrigo tanca l'aplec de treballs i, ara, amb un dedicat a Melcior Miralles, autor que per a ell és el responsable del que ell ha denominat *Crònica i Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, text que, com ja hem dit al començament, va ser l'encarregat d'editar. Mateu Rodrigo, en aquesta avinentesa, revisa la documentació que coneix sobre Miralles a Nàpols i a València.

A la fi, encara s'hi adjunta un utilíssim *Índex de manuscrits i incunables citats* (p. 375-379) que tanca un volum que conté, com hem vist, aportacions ben interessant –i fonamental, en alguns casos– per conèixer sovint la personalitat, la formació o la trajectòria d'homes i de dones relacionades en major o menor grau amb la cultura valenciana medieval.